

הַלְבוּת תְּפִילָה סִימָן צ

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק מג]

לבית המדרש כדי ללמוד תורה⁴³.

43 ואף שהרואים אינם יודעים מהי סיבת ריצתו, כתב המג"א (ס"ק כו) שמצוה לרוץ.

[משנ"ב ס"ק מד]

אֶלָּא כְּגוֹן קְרִיאַת שְׁמַע וּבְכַוְנָתָהּ⁴⁴.

44 ואם מקפיד שלא לרוץ בביתו, כתב בשעה"צ לקמן (סי' קנא ס"ק טו) שיש לעיין האם יהיה אסור לו לרוץ גם בבית הכנסת. ובמשנ"ב שם (ס"ק כד) כתב שהאר"י ז"ל היה נזהר מכל ריקקה בבית הכנסת, וכשהיה מזדמן לו רוק, כתב הכף החיים (שם ס"ק מז) שהיה מבליעו בבגדו או בולעו.

[משנ"ב ס"ק מה]

וּכְשׁוֹבֵלֵץ הָרֵק בּוֹלֵעַ הַמְּתִיקוֹת⁴⁵.

45 וכשאינו בו מתיקות, כתב לקמן (סי' תקסו ס"ק יג) שמותר לבלוע את הרוק.

[משנ"ב ס"ק מו]

כְּדִי שְׂיִמְנָה וְכִי⁴⁶, וְדוֹקָא שְׂיִתְפַּלֵּל שָׁם עִמָּהֶם⁴⁷ וְכִי, וְנָה אִי אֶפְשָׁר קָדָם הֵיחָם⁴⁸.

46 וזוכה שנטל שכר כנגד כל הבאים אחריו, כמבואר בגמרא (ברכות מז, ב). והמקדים בתוך העשרה, כתב הא"ר (ס"ק יז) בשם רבינו יונה (ברכות ד, א בדפי הרי"ף ד"ה אלא) שאין לו דין קדימה יותר מהאחרים, אכן הוסיף, שהמעדני יום טוב (ברכות פ"א סי' ז אות י) כתב שהראשון נוטל שכר התשעה שאחריו והשני שכר השמונה שאחריו, וכן הלאה, וכן כתב המחצה"ש (ס"ק כח).

וגם כשאינו מעשרה הראשונים, כתב הערוך השלחן (סי"ח) שיהדר לבוא מוקדם, כדי שיהיה יותר קרוב ליניקת הקדושה.

וגם בסיום התפילה, כתב לקמן (סי' צג ס"ק א) שאם הוא יכול, טוב שיתעכב בבית הכנסת עד שלא ישארו בו עשרה אנשים.

47 וכשאינו יכול לקיים דבר זה בהשרית, כתב הכף החיים (ס"ק צט) שישתדל על כל פנים לקיימו בתפילת מנחה ומעריב.

48 והמשכים לבית הכנסת קודם אור היום, כתב לעיל (סי' כה ס"ק ח) שלגביו לא נאמרה אזהרת הזוהר [שצריך שילך מביתו לבית הכנסת בטלית ותפילין], כיון שעדיין לא הגיע זמן חיוב טלית ותפילין, ואין צריך להמתין עבור זה בביתו.

[משנ"ב ס"ק מח]

לְהִמְתִּיךָ⁴⁹.

49 וביאר הערוך השלחן (סי"ט) שחייב אדם לעשות גמ"ח בגופו, ואין לך גמ"ח יותר גדול ממה שדואג לכך שחבירו לא יפחד ויתבלבל בתפילתו.

[משנ"ב ס"ק מט]

הַהוֹלֵכֶת לְפָנָיו בְּאַרְבַּעָה מִלִּיּוֹן⁵⁰ יֵשׁ מְקוֹם שְׂמֵתֶפְלִין בְּעֶשְׂרֵה⁵¹, יִמְתִּיךְ עַד שְׂפָיִעַי שָׁמָּה⁵².

50 ושיעור מיל, לדעת החזו"א הוא 1152 מטר, ולדעת הגר"ח נאה 960 מטר, שכן שיעור מיל כתב הרמב"ם (פ"ד מהל' תפילה ה"ב) שהוא אלפיים אמה, ולפי החזו"א (שעורין של תורה) שיעור אמה הוא 57.6 ס"מ, ולהגר"ח נאה (סדר שיעורי מקוה, בתחילתו) שיעור אמה הוא 48 ס"מ.

51 וכדי לשמוע ולענות קדיש וקדושה, כתב בשו"ת שלמת חיים (סי' קלג) שאין חיוב ללכת מיל או ארבעה מילין. והא"א

(בוטשאטש, מהר"ת ס"ז) הסתפק מה הדין לענין קריאת התורה. וראה מה שכתבנו בביה"ל לקמן סי' קט ס"א ד"ה לקדושה.

52 ובספק אם ימצא שם מנין, כתב לקמן (סי' צב ס"ק יז) לענין נטילת ידים שלא צריך ללכת, ולכאורה הוא הדין לענין תפילה במנין.

[שעה"צ ס"ק מא]

תְּחִיב אַחֲרֵיכֶם לְסַמֵּךְ תְּפִלָּה⁵³.

53 ולכאורה מבואר שקריאת שמע בברכותיה עדיפה על תפילה בציבור, שאם לא כן יכול לקרוא עכשיו רק קריאת שמע בלי הברכות, ולא יפסיד תפילה בציבור. אולם בשו"ע לקמן (סי' רלה ס"א ובמשנ"ב שם ס"ק ט) מבואר שכשציבור מקדימים להתפלל מעריב מבעוד יום, צריך להתפלל עמהם את כל התפילה, ובלילה יהזור ויקרא קריאת שמע בלי ברכות, ומוכח שתפילה בציבור עדיפה על קריאת שמע עם ברכותיה. ובביה"ל לעיל (סי' מו ס"ט ד"ה כי) הסתפק מה דעת הגר"א בזה (שיח הלכה אות טז).

[משנ"ב ס"ק נא]

דָּאִי לֹא הָכִי אֵינּוּ מְתִיבֵי⁵⁴, דְּלַעוֹלָם יִפְגַּס אָדָם כְּכִי טוֹבֵי⁵⁵ וְכִי, הַבְּלֹא הָכִי אֵין קְדָאִי לְכַתְּחֵלָה⁵⁶.

54 וכן מי שלצורך תפילה בציבור עליו לעבור בדרך שיש בה אפילו חשש רחוק של סכנת מחבלים וכדו', כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ח סי' יט) שיתפלל ביחידות.

55 וכיום שיש תאורה ברחובות, כתב הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל פ"ח הע' עח) שהכל לפי הענין [שיתכן שצריך ללכת אף אם יכנס לעיר בלילה, וכמו שמבואר לקמן סי' קי סוף ס"ק כח].

56 והוא הדין אם רוצה לאכול סעודה האסורה לפני מנחה [כמבואר בשו"ע לקמן סי' רלב ס"ב], או רוצה לצאת לדרך, וכן אם משער שבזמן מנחה קטנה לא יהיה לו מנין, כתב לקמן (סי' רלג ס"ק א) שיכול להתפלל מנחה גדולה.

[משנ"ב ס"ק נב]

וְהַיּוֹשֵׁב בְּבֵיתוֹ, דֵּינּוּ כְּמִלְאֲתֵירוֹ⁵⁷, עַל-כֵּן הָרַד בְּיָשׁוּב תוֹף מִיַּל מְקוֹם שְׂמֵתֶפְלִין בְּעֶשְׂרֵה⁵⁸, צָרִיךְ לִילָךְ⁵⁹.

57 בשעה"צ ציין לדברי החיי אדם (כלל מ סי"א) שכתב כן לענין נטילת ידים לסעודה [וכדלקמן סי' קסג סוף ס"ק ג], ולמד המשנ"ב שהוא הדין לתפילה בציבור, ובביה"ל לקמן (סי' צב ס"ד ד"ה אבל) הוסיף, שהוא הדין לענין נטילת ידים לתפילה.

58 בשו"ת פרי השדה (ח"א סי' קז ד"ה והנה) למד בדעת המשנ"ב שתמיד מודדים את שיעור המיל מביתו, ואף אם בית הכנסת הוא בעירו אינו חייב ללכת יותר ממיל, ושלא כדעת שו"ת בנין עולם (א"ח סי' ג) שלבית הכנסת שבעירו צריך ללכת אפילו יותר ממיל.

59 וכשנוסע במכונית וכדו', כתב לקמן (סי' צב ס"ק יז) לענין נטילת ידים לתפילה, שגם ברוכב מקילים לשער לפי המרחק ולא לפי זמן הנסיעה, אך בביה"ל לקמן (סי' קסג ס"א ד"ה ברחוק) לענין נטילת ידים לסעודה, כתב שצריך לנסוע כשיעור זמן הליכה רגלית של מיל, וביאר בשו"ת שבט הלוי (ח"ח סי' יט וה"ט סי' לו) שדוקא לענין נטילת ידים לסעודה מחמירים לשער לפי הזמן, כיון שלאכול בלי נטילת ידים הוא איסור בקום ועשה, מה שאין כן בנטילת ידים לתפילה וכן לצורך תפילה בציבור, משערים גם בנסיעה לפי המרחק [ולתפילה בציבור היקל שם למדוד לפי המרחק בצירוף הטעם שהנסיעה היא בגדר 'סכנת נפשות']. ודעת

הלכות תפלה סימן צ

הגהות אלפסי (החדשים): **ט** (נט) יקבע מקום (כס) לתפלתו, שלא ישנהו אם לא לצרף. ואין די ב"ממה שיקבע לו בית-הכנסת להתפלל, אלא גם בבית-הכנסת שקבוע בה צריך שיהיה לו (ס) מקום (כו) קבוע: **כ** יבגס (סא) שעור (כו) [מן] שני פתחים ואחר-כך יתפלל. יש מפרשים ששעור שני פתחים דהינו שמונה טפחים יבגס לפניו, שלא יאכל הפתח, שנקראה כמשאוי לשיבת בית-הכנסת. ולפי זה אם יש לו מקום מיוחד אצל הפתח אין בקף כלום. ויש מפרשים שהשעם, מפני שמביט לחוץ ואינו יכול לבגן. ולפי זה, אם אינו פתוח פתחים. ונכון לחש לכול הפרושים: **כא** שצריך (סג) שלא יהא דבר חוצץ (סד) בינו ובין הקיר. ודבר קבוע כגון ארון (כה) ותבה אינם חוצצים (ולא חשיב מתצה (סו) רק בדבר גדול שגבהו עשרה (טז) [כט] (סז) ונחבו ארבעה, אבל דבר קטן (סח) לא חשיב הפסק) (אבודרהם ואורחות-חיים בשם הראב"ד). וכן בעלי-חיים אינם חוצצים. אפלו תאדם אינו חוצץ: הגה ולי נראה דבעלי-חיים חוצצים ואדם אינו חוצץ, וכן נראה סברת הפוסקים, ואפשר דנפל טעות בספרים: **כב** איש מי שאומר (סט) שיש לזהר מלהתפלל אחריו שום אדם, וטוב לחש לדבריו: **כג** הבגדים המצננים, אף-על-פי שאינם בולטות (ע) אין נכון להתפלל כנגדם. ואם תקרה לו להתפלל כנגד בגד או כתל (ב) מצנר, יעלים עיניו: הגה ולכן אסור גם-כן לצנר (עא) ציורים בספרים שמתפללין בהם

באר היטב

ועמ"א מה שהקשה על הר"ן, ועין בתשובת יד-אליהו סי' ד': (כס) לתפלתו. גם שמתפלל בביתו יקבע מקום שלא יבדלוהו בני הבית: (כו) קבוע. ודף ר' אמות חשיב מקום א' דאי' לעצמו, מ"א: (כז) שני פתחים. מכדין פתחה כהכ"נ שיבס הגדול תחלה הואיל וצריך למנוחה, ש"ס ברכות: (כט) ותבה. וקמב ב"י וה"ה משה דירן העשויה לשכיבה מקרי קבוע. ותב"ח חולק עליו וס"ל דלא מקרי קבוע דלפעמים נוטלה ופעמיה במקום אחר, והוכיח בן מתוס' ע"ש, והמ"א סותר והוכיחו ע"ש, והפרי"ח הסכים עם הב"ח דלא כמ"א ע"ש. עין ט"ז שהקשה על הב"י למה לא משני כפשוטה כדעת המשקל ומר"י במשה העשויה לשכיבה ע"ש וכ"כ בפרי"ח ע"ש. ולא הכתיב, דאי"כ מה הנה מתפאר כל ימי חייתו מצטער ר"ל הייתי נהיר ונוקר וכ"י מה זה חירות, הלא יותר טוב הנה אם הנה מתפלל אצל הכתל וק"ל: (כט) ונחבו ד'. וצ"ע ונהגו להתפלל לפני השטענר¹ שמניחין עליו הסדורים והוא נהיר וי"ד ורחב ד', מ"א ע"ש. וט"ז קמב: כל הדברים שהם לצורך התפלה כבהכ"נ אין שייך חציצה וע"כ נהגו שיש לכל אחד שטענר² אפ"י שגבוהים י' ורחבים ד'. ומשעם זה נ"ל דשלתן בבית לא חשוב גמי הפסק וחציצה לתפלה, דשלתן הוי צרך התפלה שמניחם הספר עליו. ומ"מ נראה דאף במידו דחציצה בינו לבין הכתל, אם א"א בקלות להתפלל בע"א כגון לפעמים שמתפללין ביריד באיזה חדר וא"א לכל אדם לעמוד בלי חציצה לכתל, כדבא אל יעכב התפלה בשביל זה ולילף בחדר אחר להתפלל, דאין זה אלא למצוה מן הספקר ולית בה אסורא כשצריך לקח מצד דחק המקום, ומ"מ יצעים עיניו או יתפלל מתוך הסדור ולא יבט לחוץ כדי שלא יבוא לידי בטול כגנה עכ"ל ט"ז: (ג) מצנר. ומשעם זה אסור לצנר ציורים בספרים כהכ"נ נגד פניו של אדם אלא למקלה מקומת

שערי תשובה

[כז] שני פתחים. עין בבאר היטב. ועין ברבי'יוסף שנתביא דברי הפרש"ש סי' ט' קבוא סבאר הפרוש האי שש"ט שיש לו לבגס דלת לפנים סדלת כו' ע"ש: [כט] ונחבו ד'. עכ"ל. ומ"ש שט"ז שטוב שלא להתפלל אחריו שום אדם, הפרי"ח חולק והוכיח מהש"ס דמפר, ולכן הנהיר הר"ל כפסור מן הדבר ועושהו שנקרא הדי"ט ע"ש, ואין זה מכרח כיון דשב וא"ת משה דירן העשויה לשכיבה מקרי קבוע. ותב"ח חולק עליו וס"ל דלא מקרי קבוע דלפעמים נוטלה ופעמיה במקום אחר, והוכיח בן מתוס' ע"ש, והמ"א סותר והוכיחו ע"ש, והפרי"ח הסכים עם הב"ח דלא כמ"א ע"ש. עין ט"ז שהקשה על הב"י למה לא משני כפשוטה כדעת המשקל ומר"י במשה העשויה לשכיבה ע"ש וכ"כ בפרי"ח ע"ש. ולא הכתיב, דאי"כ מה הנה מתפאר כל ימי חייתו מצטער ר"ל הייתי נהיר ונוקר וכ"י מה זה חירות, הלא יותר טוב הנה אם הנה מתפלל אצל הכתל וק"ל: (כט) ונחבו ד'. וצ"ע ונהגו להתפלל לפני השטענר¹ שמניחין עליו הסדורים והוא נהיר וי"ד ורחב ד', מ"א ע"ש. וט"ז קמב: כל הדברים שהם לצורך התפלה כבהכ"נ אין שייך חציצה וע"כ נהגו שיש לכל אחד שטענר² אפ"י שגבוהים י' ורחבים ד'. ומשעם זה נ"ל דשלתן בבית לא חשוב גמי הפסק וחציצה לתפלה, דשלתן הוי צרך התפלה שמניחם הספר עליו. ומ"מ נראה דאף במידו דחציצה בינו לבין הכתל, אם א"א בקלות להתפלל בע"א כגון לפעמים שמתפללין ביריד באיזה חדר וא"א לכל אדם לעמוד בלי חציצה לכתל, כדבא אל יעכב התפלה בשביל זה ולילף בחדר אחר להתפלל, דאין זה אלא למצוה מן הספקר ולית בה אסורא כשצריך לקח מצד דחק המקום, ומ"מ יצעים עיניו או יתפלל מתוך הסדור ולא יבט לחוץ כדי שלא יבוא לידי בטול כגנה עכ"ל ט"ז: (ג) מצנר. ומשעם זה אסור לצנר ציורים בספרים כהכ"נ נגד פניו של אדם אלא למקלה מקומת

משנה ברורה

שלא יחץ בינו לקיר. והפרי"מגדים מצדד לומר דאם החציצה הוא חוץ לד' אמות ממנו, רשות אחרת היא ושרי, וכן פסק מהג"ן גבורים: (סח) ותבה. ומטות שלנו העשויות לשכיבה ואין דרך לטלטלן ממקום למקום, (גג) נקראות דבר קבוע¹ ואינם חוצצות, (נד) ויש חולקין, וטוב להחמיר בדאפשר: (סו) רק בדבר גדול. עין בט"ז, דכל דבר שהוא צרך תפלה, אפלו הוא גדול הרבה אינו חשוב הפסק, כגון השלתן שבבית שמניחין עליו הסדור; ולכן נהגו בבית-הכנסת שיש לפני כל אחד שלחן קטן [שקורין שטענר²] שמניחין עליו הסדורים³, אף-על-פי שגבוה עשרה ורחב ארבעה, וכן כתב (סז) שארי אחרונים: (סז) ונחבו ארבעה. אפלו (ט) אם אינו רחב ארבעה רק למעלה ולא למטה: (סח) לא חשיב הפסק. והפרי"ח חולק, וכן בספר מאמר-מרדכי פתב דמדבריו חשבות הרמב"ם שהובא בבית-יוסף לא משמע הכי. ומפל מקום ספסלים שבבית-הכנסת, לכלי עלמא לא חשיב הפסק, דקבועים הם⁴, עין שם בפרי"ח: **כב** (סט) שיש לזהר מלהתפלל. פתב בספר מאמר-מרדכי: לכאורה יש לדקדק בזה, דאי אפשר לזהר בזה, דאף אפשר שיהיו כל העם העומדים בבית-הכנסת נגד הכתל בלא הפסקת אדם; לכן נראה, דאף להוש'אומרים לא הוי הפסק גמור שיהא אסור לכל אדם, אלא זהירות בעלמא שיש לזהר בדאפשר, ובבית-הכנסת וכיוצא בו דאי אפשר בענין אחר, פשיטא דמתר לכתחלה להתפלל אחריו אדם, אלא שהמדקדק במעשיו יראה שיהיה לו מקום קבוע נגד הכתל, עד כאן לשונו: **כג** (ע) אין נכון וכי'. כדי שלא יהא מביט בעיניהם ולא יבגן בתפלתו⁵, אבל משום חציצה לית בבגדים, (ט) ולכן אם אין מצנרים ותלויים על הכתל שרי להתפלל כנגדם: (עא) ציורים בספרים וכי'⁶. וכן יש לזהר משעם

בספר מאמר-מרדכי, דאם הוא כבר התפלל ואינו עומד שם אלא לענות הקדישים והתקדשות מאותם שפוסקים על שמע או שחזורים כל התפלה, עוסק בתורה ואינו חושש⁶⁶, וכן מוכח מלשון הג"ה דמירי ודוקא בענין שפורש מן העבור וכי', עין שם: **ט** (נט) יקבע מקום. שכן מצינו באברהם אבינו שקבע⁶⁷ מקום⁶⁸ להתפלל⁶⁹, בדכתיב וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם את פני ה' וגו'. וגם כשמתפלל בביתו (מח) יקבע מקום⁷⁰, שלא יבדלוהו בני הבית: (ס) מקום קבוע. ותוף ארבע אמות (מט) חשוב מקום אהר⁷¹, דאי אפשר לעצמו: **כ** (סא) שעור שני פתחים. עין בפ"ח שקמב, דצריך לעשות עזרה לפני בית-הכנסת דגמט האולם שהיה לפני ההיכל, והארץ לפרש בזה המאמר דשעור שני פתחים, וכן כתב מהג"ן אברהם וכן נהגו כהיום בכל מקום, ועל-פן טוב להדר לכתחלה שלא להתפלל בעזרה כי אם בבית-הכנסת: (סב) ישקה שעור וכי'. כדי שתתישב דעתו עליו ויתפלל ככונה, כי כשיתפלל תחפ בכניסתו פתאום אין דעתו מושבת עליו. (ג) מכדין פתחה בית-הכנסת שיבגס הגדול⁷² תחלה⁷³, הואיל וצריך למנוחה: **כא** (סג) שלא יהא דבר חוצץ. שצאמר וישב חזקתו פניו אל הקיר ויתפלל⁷⁴. (גה) ומפל מקום אין זה אלא למצוה מן הספקר, ולית בה אסורא כשצריך לקח מצד דחק המקום. על-פן אם אי אפשר בקלות להתפלל בענין אחר, כגון לפעמים שמתפללין בעשרה באיזה חדר ואי אפשר לכל אדם לעמוד בלי חציצה לכתל, אל יעכב התפלה בשביל זה ולילף לחדר אחר להתפלל; ומפל מקום יצעים עיניו או יתפלל מתוך הסדור ולא יבט לחוץ, כדי שלא יבוא לידי בטול כגנה על-ידי דבר החוצץ שלפניו: (סד) בינו ובין הקיר. ואפלו אם הוא רחוק מן הקיר, (גז) שעומד באמצע בית-הכנסת, גם-כן יש לזהר

תרגום: I עמוד קריאה.
 (מח) מגן-אברהם: (מט) מגן-אברהם: (ג) ש"ס: (גה) ט"ז והג"ן ומגן-גבורים: (גז) מגן-אברהם: (גח) בית-יוסף ומגן-מרדכי ומטה-יהודא: (זג) בית יו"ש ופרי תדש: (כז) מהג"ן גבורים ושאר פוסקים, דלא כמגן-אברהם שפסק בזה: (ט) מגן-אברהם: (ז) בית-יוסף:

הלכות תפלה סימן צ

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק נח]

עוסק בתורה וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ⁶⁶.

66) ואם הוא טרוד בלימודו [כשיושב בבית המדרש כדי ללמוד] ושומע ברכה, נוטה דעת הא"א (בוטשאטש, סי' רטו ס"ב) להקל שאינו חייב לענות, אך נשאר בצי"ע, והפתחי תשובה (סי' קכד ס"ה) הביא משר"ת דברי דוד שכשעוסק בתורה אין צריך לענות אמן, אך הפתחי תשובה חולק עליו וסובר שחייב לענות. ודעת הגר"ש אויערבך (הליכות שלמה תפלה פי"ט ס"ו) שפטור מעניית אמן וכן 'אמן יהא שמיה רבא', אבל יענה 'קדושה' ו'ברכו' ו'ומודים', כיון שיהיה ניכר אם לא יצטרף עמו, וכן לברכת כהנים יפסיק, אבל תלמוד תורה של רבים לא יבטל משום כך, ובשר"ת שכט הלוי (ח"ט סי' מג) כתב לגבי עניית אמן, שאם זה יפריע לו בלימודו, אינו חייב לענות. וראה מה שכתבנו לעיל סי' נה ס"ק ט, ולקמן סי' רטו ס"ק ח.

ואם שומע ציבור שאומר י"ג מידות, כתב בשו"ת אגרות משה (ארי"ח ח"ג סי' פט) שצריך לענות, והוסיף, שאך כשלומדים תורה ברבים מסתבר שאין להפסיק.

[משנ"ב ס"ק נט]

בְּאֶרְכָּהּ אֲבִינוּ שְׁקֵבָע⁶⁷ מְקוֹם⁶⁸ לְתַפְלֵתוֹ⁶⁹ וכו', וְגַם שְׁמֵתַפְלֵל בְּבֵיתוֹ יִקְבַּע מְקוֹם⁷⁰.

67) ואף שהשו"ע לקמן (סי' צח ס"ד) כתב לכאורה טעם אחר, שתפילה היא במקום קרבן, ולכן צריך שתהיה בעמידה כמו העבודה ובקבועות מקום כמו הקרבנות, ביאר הבי"ח (שם ד"ה ומ"ש ומעומד) שאת עיקר הטעם לעמידה וקבועות מקום לומדים מאברהם אבינו, אלא שצריך האדם לכוון בתפילתו שבכל הלבותיה תהיה כמו הקרבן, כדי שתעלה התפילה למקום שהקרבן עולה.

וקבועות מקום לתפילה, כתב התורת חיים (סופר, ס"ק כה) בשם אביו, שהיא דוקא לתפילת שמונה עשרה. והוסיף, שכך משמע גם בירושלמי (ברכות פ"ד ה"ד), אך ברבינו יונה (ברכות ג, ב דפי הרי"ף) ובטור משמע שיש לקבוע מקום גם לאמירת 'פסוקי דזמרה' ושאר התפילה.

ולענין קבועות מקום ללימוד, כתב במשנ"ב לקמן (סי' קנה ס"ק ז) שיקבע לו בבית המדרש מקום מיוחד ללימודו.

68) ואין צריך שיתפלל כל חייו באותו מקום, וכמו שהוכיח הא"א (בוטשאטש, סי"ט) שגם אברהם אבינו הלך למסעותיו ממקום למקום. וכתב הפמ"ג (א"א ס"ק לג), שאפילו אם בקיץ יש לו מקום קבוע ובחורף מקום קבוע אחר, נחשב שיש לו מקום קבוע, ובספר ראש יוסף (ברכות ו, ב) הוסיף, שאפילו במקום שמתפלל בו רק שתי פעמים בשנה יקבע מקום לתפילתו.

וגם אם בכל אחת משלש התפילות קובע עצמו בבית כנסת אחר, או שמתפלל בבית כנסת אחד בשבת ובבית כנסת אחר בימות החול, דעת הגר"ש אויערבך (הליכות שלמה תפלה פ"ה דבר הלכה אות ב, שכן נהג בעצמו) שנחשב קובע מקום לתפילתו.

69) וגם אם לצורך תפילה במקומו הקבוע יצטרף לדלג מ'פסוקי דזמרה; [כדי להספיק לעמוד לתפילת שמונה עשרה עם הציבור]. דעת הגר"ש אויערבך (אשי ישראל פי"ט הע' מ) שיתפלל במקומו הקבוע, מפני שכל שינוי במקומו גורם להפרעה בתפילה.

ואַבְל שְׁצָרִיךְ לְהִיטֵי ש"ץ ואין באפשרותו להתפלל כש"ץ בבית הכנסת הקבוע שלו, כתב הגר"ש אלישיב (קובץ תשובות ח"ב סי' ט) שמשום כיבוד אב ואם יכול לשנות מקום תפילתו, שאין לך צורך גדול מזה. מאידך, דעת הגר"ש אויערבך (הליכות שלמה תפלה פ"ח ס"כ"ד) והגר"י קמנצקי (אמת ליעקב יו"ד סי' שנו) שאינו צריך לשנות את מקומו, ורק ביארצייט ישתדל להתפלל כש"ץ במקום אחר. וכן הורה הגר"י קרליץ (חוט שני פסח עמ' ש"י), שכיון שכל מצוה שהבן עושה יש בזה עליו נשמה, גם בזה שקובע מקום לתפילתו גורם בכך עילוי לנשמה.

70) ואף על פי שאין מתפלל בביתו בקבועות, ביאר המאמר מרדכי (ס"ק כב) שמי"מ בפעמים שמתפלל בו יקבע מקום לתפילתו.

[משנ"ב ס"ק ס]

וְתוֹךְ אֶרְבַּע אַמּוֹת תֵּשׁוּב מְקוֹם אֶחָד⁷¹.

71) ואַבְל שְׁצָרִיךְ לְשַׁנּוֹת אֶת מְקוֹמוֹ בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, הוֹכִיחַ הַפְּתוּחֵי תְּשׁוּבָה (יו"ד סי' שצג ס"ק ז) מדין זה, שעליו לעבור אל מחוץ לארבע אמות של המקום שבו היה רגיל לשבת.

[משנ"ב ס"ק סב]

שְׂפִינְס הַגְּדוֹל⁷² תְּחַלְּה⁷³.

72) וביציאתו, כתב הברכי יוסף (יו"ד סי' רמב ס"ק כד) שגם בזה יש לכבדו. אמנם, הרמב"ם (פ"ז מהל' ברכות ה"ב) כתב שרק בכניסתו צריך לכבדו, והכסף משנה (שם) כתב שכן משמע במס' דרך ארץ זוטא. אך האור שמח (שם) והעמק ברכה (דרך ארץ אות ב) כתבו, שבספרי ובתוספתא ובמדרש רבה משמע שגם ביציאה יש לכבדו, וראה מה שביארו בדעת הרמב"ם שם.

והבאים אחרי האדם הגדול, כתב הברכי יוסף (שם) שאינם צריכים לכבדו זה את זה, ובשו"ת ברכה (שם אות יג) והערך השלחן (שם סמ"ח) כתבו שמי"מ אם אחרי האדם הגדול נכנס אדם המצוין באיו מעלה, יש לכבדו.

73) ואף אם בגלל זה יפסיד שלא יהיה מהעשרה הראשונים, כתב הפמ"ג (א"א ס"ק לה) שמי"מ יכבד את הגדול להיכנס תחילה.

[משנ"ב ס"ק סה]

מְקוֹמָם לְמִקְוֵם, נִקְרָאוֹת דְּבָר קְבוּעֵי⁷⁴.

74) ולפי זה ארון שמוזיזים אותו מצד לצד, כתב הכף החיים (ס"ק קל) שחוצץ.

[משנ"ב ס"ק סו]

שְׂמִינִיחִין עָלָיו הַסְּדוּרִים⁷⁵.

75) וכשמתפלל בלי סידור על הסטנדר, כתב הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל בסוף הספר תשובה צ) שכשהוא לצורך התפילה [אפילו שאינו נמצא במקום זה בקבועות] אין הסטנדר חוצץ, ולכן גם באופן שרק מחזיק בו, נחשב כצורך ואינו חוצץ.

[משנ"ב ס"ק סח]

לֹא תֵּשִׁיב הַפְּסֵק, דְּקְבוּעֵים הֵם⁷⁶.

76) והגדר של קבועות, ביאר הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל בסוף הספר תשובה פט) שהוא לא בכך שמחזירים לריצפת בית הכנסת, אלא במה שנמצאים במקומם בקבועות, ואז אינם חוצצים.

[משנ"ב ס"ק ע]

שְׁלֹא יְהֵא מְבִיט בְּצִיּוּרָם וְלֹא יִכְנֹן בְּתַפְלֵתוֹ⁷⁷.

77) ולכן כתב הלקט הקמח (החדש, ס"ק קז, וכן משמע במחצת"ש ס"ק לו), שבכל התפילה יש להיזהר שלא להתפלל במקום שתלויים ציורים, ולא רק בתפילת שמונה עשרה.

[משנ"ב ס"ק עא]

צִיּוּרִים בַּסְּפָרִים⁷⁸.

78) ואותם שמציירים בסידורים תמונות של מזלות בתפילת גשם, כתב הט"ז (יו"ד סי' קמא ס"ק יג) שלא יפה הם עושים, שאין לעשות צורת מזלות, ובנקודות הכסף (שם) כתב, שכיון שעושים כן רק כדי להבין ולהורות, הרי זה מותר. ועוד, שהרי אינם עושים צורה גמורה.

ולענין ציור תמונות וציורים במגילת אסתר, כתב הא"ר (סי' תרצא ס"ק ז) שלפי המבואר כאן בשו"ע יש להחמיר גם במגילת אסתר, אלא שסיים שיש לחלק שבתפילה צריך יותר כוונה, והוסיף, שבמגילה הכתובה על קלף יש לחוש, שכן לכתחילה צריך לעשותה כמו ספר תורה, ובספר תורה פשוט שאסור.

מילואים

הלכות קריאת שמע סימן פו פה

המשך מעמוד קודם

14) וכן לענין אכילת חלת חוץ לארץ על ידי כהן שטבל לקריו, כתב לקמן (סי' תנו ט"ק כא) שטוב להיזהר לאוכלה מיד אחר הטבילה קודם שיטיל מים, שמא יטיל מים חלוקים או עכורים שיש בהם חשש קרי ויצטרך לחזור ולטבול.

[משנ"ב ס"ק ה]
נדה¹⁶.

15) ובטעמים של האוסרים כתב המור וקציעה (ד"ה ושמא), שבשעה שהדמים שותתים ממנה הרי הם טינף כמו קרי ודומים לצואה. וכן כתב התורת חיים (זוננפלד, סי' כז) שראיית דמה דומה לצואה. והתורת חיים (סופר, סי' ד) כתב שכך נראה מדברי הבשמים ראש, אולם לדעתו דינה כמי שיווד לו דם מהטחורים, שכתב בשו"ת הרדב"ז (ח"א סי' שטו) שכשאנו בא מהמעני, הרי הוא כדם היוצא ממכה, שאם אין לו ריח רע מותר להתפלל לידו.

לכל הדעות מותר, אמנם הביא (שם) שבספר חסידים (סי' תקט) מוכח שאפילו על גבדיו ומכוסה יש לרוחצו או לפושטו, שלא יהיה דבוק בו הטומאה, ומכל שכן כשנכשל ח"ו על ידי קרי שלא יהיה לו למזכרת איסור.

18) אמנם לגבי טבילת ערב יום כיפור, כתב לקמן (סי' תרו ט"ק כא) בשם המג"א, שאף למי שסובר שטעם הטבילה בערב ראש השנה ויום כיפור הוא משום קרי, וכבר טבל בערב ראש השנה ולא ראה עוד קרי, בכל זאת צריך לטבול פעם נוספת בערב יום כיפור, והמג"א כתב שהטעם הוא שמא ראה מים חלוקים או עכורים, והמחצה"ש (שם) כתב בשם הא"ר, שהטעם מצד שטבילת ערב יום כיפור חמורה יותר. והטובלים לטומאת קרי כתקנת עזרא, ובפרט מי שהוא חולה או זקן, כתב בביה"ל שם (סי' ד"ה משום) שצריכים להיזהר להטיל מימיהם קודם הטבילה, כדי שלא יטמאו אחריה בהטלת המים.

הלכות תפילה סימן צ

המשך מעמוד קב

לצורך בריאותו, אך אם הוא לצורך פרנסתו, כתב שם שאף שאינו עושה איסור בזה, אך לצורך כזה אין להכניס את עצמו לכך.

29) וכן עובדים שהמעביד שלהם מקפיד שלא יצאו באמצע העבודה לתפילה בציבור, כתב לקמן (סי' קי ט"ק יב) שיכולים להתפלל ביחידות.

וכשרד במקום שאין בו מנין לתפילה, כתב הגרש"ז אויערבך (תפילה כהלכתה פ"ח הע' ה) שמשמע בשו"ע לעיל (סי' נה סכ"ב) שרק לימים נוראים צריך להוציא הוצאות כדי לשכור אנשים להשלים מנין, אבל בשאר ימות השנה אינו צריך, ואף שבכל מצוות דרבנן צריך להוציא ממון כפי הנצרך לקיימן, לתפילה בציבור לא צריך, וכמו שמצינו שגם בנוגע לטורח הגוף הגבילו חכמים כמה צריך ללכת בשביל תפילה בציבור, וכמבואר בשו"ע להלן (ס"ז).

בשו"ת מנחת יצחק (ח"ז סי' ו) שעדיף שיצא לתפילה בציבור ולא לקריאת התורה, אך אם בציבור קשה לו לכונן יותר מבביתו, עדיף שיתפלל בביתו ויצא לקריאת התורה.

27) ומי שבאפשרותו להתפלל בציבור רק תפילת שחרית או רק תפילת מוסף, כתב הגר"ח קניבסקי (שאלת רב עמ' קפח) שעדיף להתפלל עמהם שחרית שהיא בקשת רחמים, מה שאין כן תפילת מוסף שהיא רק בגדר 'ונשלמה פרים שפתינו'.

[משנ"ב ס"ק טז]

שפת כחו' אף שאינו חולה²⁸ וכו', יכול להתפלל בביתו ב'יחידות²⁹.

28) וכשמצורך בריאותו או פרנסתו צריך להיות במקום שיוודע שלא יהיה לו שם מנין, כתב הגרש"ז אויערבך (תפילה כהלכתה פ"ח סי' ט) שמוותר לשהות שם, וכן כתב בשו"ת שבת הלוי (ח"ו סי' כא) לענין השהיה שם

הלכות תפילה סימן צ

המשך מעמוד קב

62) ובית מדרש שמיועד רק לומר בו שיעור שעה או שעתיים ביום, כתב התורת חיים (סופר, סי' כג) שאין לו חשיבות יותר מבית הכנסת, וכמו שמשמע ברבינו יונה בברכות (ד, א דפי הרי"ף) שכתב שאם אומרים בו דרשות לפי שעה אין לו מעלת בית המדרש, שכן מעלת בית המדרש היא בכך ששם קביעות התורה וההוראות בכל יום, מה שאין כן בית מדרש ובית כנסת שאומרים בהם דרשות לפי שעה.

63) וכשהוא עצמו לומד באותו בית מדרש, כתב המעדיני יום טוב (ברכות פ"א סי' ז אות ע) שיש מעלה להתפלל במקום שיושב בשעת הלימוד.

64) אמנם, בישובים קטנים שיש חשש שיתבטל המנין בבית הכנסת, כתב לעיל (סי' נה ט"ק עג) שילכו להתפלל בבית הכנסת. וראה מה שכתבנו שם.

[משנ"ב ס"ק טז]

מפני שקבשל מלמודו בשעת הליכתו⁶⁵.

65) ואף שבזמנינו אין תלמיד חכם בדרגה של 'תורתו אומנותו' כרשב"י וחבריו שיהיה פטור מתפילה [כדלקמן בשו"ע לקמן סי' קו ס"ב ובמשנ"ב שם סי' ו], כתב בשו"ת אגרות משה (א"ח ח"א סי' לא)

הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל פ"ח הע' ע) שברוכב על גבי בהמה שיש טירחא וקושי בדבר דינו של רוכב כמהלך, מה שאין כן בנוסע במכונית שאין טירחא, משערים לפי משך זמן הילוך מיל. וכן הורה הגר"ח אלשיב (פניני תפלה עמ' קכ) שעבור תפילה בציבור צריך לסייע 18 דקות.

[משנ"ב ס"ק נג]

מקרי בהולך לךרבן רשות⁶⁶.

66) וכתב הא"ר (סי' כ) שמדובר בגון שנוסע לטיול, אך לצורך פרנסתו, כתב הערוך השלחן (סי' כ) שנחשב כהולך לדבר מצוה, שהרי מצוה לפרנס את אשתו וחרעו.

[משנ"ב ס"ק נה]

וכדי שלא יבטל מלמודו לילך לבית-הקנָקָט⁶¹ וכו', שקבוע לרבים ללמוד התורה⁶², ב'נדיאי קנָשָׁתו המורה יותר מבית-הקנָקָט⁶³ וכו', יותר מבית-הקנָקָט⁶⁴.

61) ואף כשיש באפשרותו ללכת להתפלל בבית מדרש הקבוע לרבים, משמע בחיי אדם (כלל ז' ס"א) שיש מעלה בבית המדרש שהוא עצמו לומד בו.

מילואים

הלכות תפילה סימן צ

המשך מעמוד קודם

כתב בשו"ת אגרות משה (שם ח"ב סי' כז) שחייב להתפלל בו, וראה לקמן סי' קו ס"ק ו.

שמ"מ יש דין תורתו אומנותו לענין זה שלא יצטרך לעזוב את בית המדרש כדי ללכת להתפלל במנין, אולם אם במקום הימצאו יש מנין,

הלכות תפילה סימן צא צב

המשך מעמוד 248

(סי' צח ס"ד) ובכף החיים (שם ס"ק כט).
וצעני וכדו' שלא מתבייש לצאת לרחוב בבגדי עבודה, דעת הגר"ש אלישיב (חשו"ק חמד ברכות יד, ב) שיכול בשעת הדחק להתפלל כך, ולהתפלל בפורים כשהוא לבוש בתחפושת, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"י סי' יח) שרשאי להתפלל כך, ובתנאי שיהיה מכוסה כהלכה, ואינו עושה שום שחוק באמצע התפילה.

[משנ"ב שם]

אין ללבוש פצת התפילה פתי"דים שקורין הענטש"י"ך¹⁸ וכו', והכל תלוי לפי מנהג המקומות¹⁹.

(18) וסוג הכפפות שאטר, ביאר הגר"ש אויערבך (הליכות שלמה שם ס"י"ח) שמדובר בכפפות עבודה, או בכפפות שהיו נוהגים ללבוש לחשיבות, אבל כפפות שלובשים להגן מפני הקור אינן בכלל זה, וכן כתב בשו"ת נטע שורק (סי' ו) שיתכן שמותר ללבושן בתפילה, כיון שניכר שהן להגן מפני הקור.

וכן בחורף כשלוש מעיל, או עטוף בצעיף, דעת הגר"ש אויערבך (הליכות שלמה שם) שמותר להתפלל בהם.

(19) וגם כשהולך בגרביים בלי נעליים במקומות שאין הולכים כך לפני אדם גדול, כתב הערוך השלחן (ס"ח) שאין להתפלל כך [מלבד ביום כיפור ובתשעה באב], ובהגהות כרם שלמה (על השו"ע ס"ח) כתב שהוא הדין בנעלי בית.

(14) כאן לא הביא השו"ע דין זה בשם יש אומרים כמו בס"ג, מפני ששם מדובר לומר אזכרה או להיכנס לבית הכנסת בלי להתפלל בו, מה שאין כן בסעיף זה שרוצה להתפלל כך, אסור לכל הדעות.

(15) וגם כשמברך ברכת המזון, כתב לקמן (סי' קפג ס"ק יא) שנהגו ללבוש כובע לראשו, וראה מה שכתבנו שם.

(16) ואם צריך ללבוש חליפה, כתב הכף החיים (סי' כז) בביאור דברי השו"ע להלן (סי' ט), שצריך ללבוש.

ואם הודמן לבית הכנסת ללא כובע וחליפה, דעת הגר"ש אויערבך (הליכות שלמה תפלה פ"ב ס"ט"ו) שאם רגיל ללכת עם כובע וחליפה, לא יתפלל בלעדיהם, אלא אם כן יפסיד בכך תפילה בעיבור. מאידך, דעת הגר"ח קניבסקי (שאלת רב עמ' קצד ונקיות וכבוד בתפילה תשובה קיב) שגם אם יפסיד תפילה בעיבור לא יתפלל בלי כובע וחליפה.

ולהתפלל כשהחליפה תלויה על כתפיו, הורה החו"א (דעת נוטה עמ' רפא וארחות רבנו ח"א שבת אות קג) שיכול להתפלל כך, ואפילו שלא בימות החמה, ונחשב שלבוש כדרך שהולכים לפני אנשים חשובים. מאידך, דעת הגר"ש אויערבך (הליכות שלמה שם דבר הלכה אות כג) שאין ראוי להתפלל כך, כיון שאינו מדבר עם אנשים חשובים כשלבוש באופן זה. וכן כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פ"ג תשובה ג).

(17) וכן אין ראוי להתפלל בבגדי עבודה, וכמו שמבואר בשו"ע לקמן

הלכות תפילה סימן צב צג צד

המשך מעמוד 252

(10) ואם נמשך עיסקו בצרכי ציבור עד לאחר חצות, כתב לעיל (סי' ע ס"ק ב) שאסור לו לאכול קודם שיתפלל מנחה ויניח תפילין, וראה מה שכתבנו שם.

(11) וכן כתב לקמן (סי' קו ס"ק ג ובשעה"צ ס"ק ד), אמנם לקמן (סי' קח ס"ק ב) כתב שגם בזה נכון שישלים את התפילה שהחטיר, אך רק בתורת נדבה ויחדש בה דבר, ואם התחיל לעסוק בצרכי ציבור אחרי שהגיע זמן התפילה, מבואר לעיל (סי' עא סוף ס"ק ד) שחייב להשלים.

[שעה"צ ס"ק ט]

מגן אברהם ודרישה פ"ה י"ד ע"ב וכו', ולא קט"ז לקמן בסימן קח¹².

(12) ובביאור מחלוקתם [אם צריך להשלים את התפילה שהחטיר], ביאר הגר"י קניבסקי (קהלות יעקב ברכות סי' טו) שדעת הדרישה שעוסק במצוה פטור מהמצוה הוא בגדר פטור ממש, וכמו אונן, ודעת הט"ז שהוא מטעם שהוא אנוס בעסק הראשון, ואדם אנוס חייב בתשלומין.

המועד ח"א קובץ ענינים עמ' שכח) לענין רופא המקבל חולים בשעות הלילה סמוך לחצות, ועדיין לא התפלל ערבית, שלא יפסיק כדי לקרוא קריאת שמע ולהתפלל, אלא ימשיך לטפל בחולים, שנחשב כעוסק במצוה כיון שמתעסק בעצם המצוה, ואף שכל עבודתו היא כדי להשתכר.

(9) ובטעם הדבר כתב לעיל (סי' ע ס"ק טז) שנחשב 'עוסק במצוה', ואפילו מתעסק רק בהצלת ממון ישראל, ובביה"ל שם (ס"ד ד"ה היה) כתב שהיינו אף אם כוונתו גם להשתכר מזה, והסתפק שם מה הדין אם כוונתו רק כדי להשתכר, אמנם לעיל (סי' לח ס"ק כד) כתב שבאופן זה לא נקרא 'עוסק במצוה'.

ואפילו בשעה שנח מעט כדי שיהיה לו כח להמשיך בעסק המצוה, כתב לעיל (סי' עא ס"ק יג) שנחשב לעוסק במצוה.

[משנ"ב שם]

אין צריך להתפלל מנחה שמים בשביל תשלומי שקרית¹⁰ וכו', מן הדין אין צריך לתשלומין כלל¹¹.